

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.19>

УДК 351.338.332

Н. П. Огородник,

к. е. н., молодший науковий співробітник відділу просторового розвитку та якості життя, Інститут демографії та досліджень якості життя імені

Михайла Птухи Національної академії наук України

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0000-0172-6215>

Ю. Б. Шпильова,

д. е. н, с. н. с., провідний науковий співробітник відділу природних ресурсів та екологічної безпеки, Інститут демографії та досліджень якості життя

імені Михайла Птухи Національної академії наук України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0220-0041>

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ

N. Ohorodnyk,

PhD in Economics, Junior Research Fellow, Department of Spatial Development and Quality of Life, Mykhailo Ptoukha Institute for Demography and Life Quality Research of the National Academy of Sciences of Ukraine

Yu. Shpylova,

Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher, Leading Researcher of the Department of Natural Resources and Environmental Security, Mykhailo Ptukha Institute of Demography and Quality of Life Research, National Academy of Sciences of Ukraine

MECHANISM FOR ENSURING THE QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION OF TERRITORIAL ENTITIES

В статті досліджено особливості реалізації механізму забезпечення та покращення якості життя населення територіальних утворень, який спрямований на збільшення частки населення, які мають доступ до базових послуг та дають змогу мінімізувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників з одночасним досягненням адекватного рівня безпеки. Вищеназваний механізм має відповідати певним вимогам: бути унікальним, містити характерні ознаки, зважаючи на сучасні тенденції та особливості процесів, у місцях проживання, забезпечувати умови відтворення, перерозподілу ресурсів, їх раціонального використання, регулювання потоків, достатній доступ населення до базової інфраструктури з одночасним зменшенням навантаження на екосистеми. Обґрунтовано, що механізм якості життя розглядається як цілісна структурно-функціональна система зв'язків між його елементами, що становить взаємопов'язану сукупність принципів, функцій, важелів та інструментів функціонування, які сприяють реалізації цілей щодо забезпечення різноманітних потреб населення, суб'єктів господарювання, державних і недержавних структур за умови збалансованого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових, а система моніторингу дає змогу оцінити й мінімізувати в майбутньому негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників з одночасним досягненням безпеки та якості життя населення територіального утворення. В дослідженні окреслено комплекс окремих механізмів, упровадження яких сприятиме підвищенню якості життя населення територіального утворення, а саме інституційно-правовий; економічний; екологічний; соціальний та інфраструктурний механізм. Підтверджено, що механізм забезпечення якості життя населення територіального утворення орієнтований на всебічний розвиток населення через розквіт територій різних типів, що забезпечує зростання їх конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, активізацію підприємницької діяльності, формування належної інфраструктури та добробуту населення. Водночас, ефективний механізм дає змогу розкрити потенціал кожної людини, що, у свою чергу,

сприятиме формуванню соціо-еколого-економічного середовища життєдіяльності людини.

The article examines the features of the implementation of the mechanism for ensuring and improving the quality of life of the population of territorial entities, which aimed at increasing the share of the population that has access to basic services and allows minimizing the negative impact of external and internal factors while achieving an adequate level of security. The above-mentioned mechanism must meet certain requirements: be unique, contain characteristic features, taking into account modern trends and peculiarities of processes in places of residence, ensure conditions for reproduction, redistribution of resources, their rational use, regulation of flows, sufficient access of the population to basic infrastructure while simultaneously reducing burden on ecosystems. It is substantiated that the quality of life mechanism is considered as a holistic structural and functional system of relations between its elements, which constitutes an interconnected set of principles, functions, levers and tools of functioning that contribute to the implementation of goals to ensure the various needs of the population, business entities, state and non-state structures under the condition of balanced development of economic, social and environmental components, and the monitoring system makes it possible to assess and minimize in the future the negative impact of external and internal factors while simultaneously achieving security and quality of life of the population of the territorial entity. The study outlines a set of individual mechanisms, the implementation of which will contribute to improving the quality of life of the population of the territorial entity, namely the institutional and legal; economic; environmental; social and infrastructure mechanism. It is confirmed that the mechanism for ensuring the quality of life of the population of the territorial entity is focused on the comprehensive development of the population through the flourishing of territories of various types, which ensures the growth of their competitiveness, investment attractiveness, the activation of entrepreneurial activity, the formation of appropriate infrastructure and the well-being of the population. At

the same time, an effective mechanism makes it possible to unleash the potential of each person, which, in turn, will contribute to the formation of the socio-ecological and economic environment of human life.

Ключові слова *якість життя населення, механізм, територіальне утворення, механізм забезпечення якості життя, інституційно-правовий, економічний, екологічний механізм.*

Keywords: *quality of life of the population, mechanism, territorial formation, mechanism for ensuring quality of life, institutional and legal, economic, environmental mechanism.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах швидких змін політичного та соціально-економічного середовища, постійної невизначеності подальшого розвитку України, а також воєнних дій на території країни спостерігається пришвидшення негативних тенденцій у якості життя населення. Підвищення життєвого рівня, досягнуте до 2022 року, було нівельоване військовим вторгненням Російської Федерації в Україну. Від початку повномасштабних воєнних дій спостерігається зростання бідності, що призводить до зниження якості життя населення. Необхідно зазначити, що від вчасного вирішення зазначених проблем будуть залежати вектор і швидкість подальших змін у країні та її регіонах. Безперечно, держава має спрямовувати зусилля на підвищення результативності соціальної політики, створення комфортної, безпечної, дієвої системи забезпечення життєдіяльності населення на всіх рівнях, що сприятиме реалізації людського потенціалу.

Основною метою економічного розвитку будь-якої країни світу, регіонів, чи окремого територіального утворення є поліпшення якості життя населення. Тому завданням на перспективу має стати впровадження низки заходів: створення умов, що до гармонійного розвитку особистості; поліпшення здоров'я, підвищення доходів та рівня освіченості людей;

зростання рівня економічної свободи громадян тощо. Перелічені та інші показники якості життя населення не завжди беруться до уваги в оцінках рівня соціально-економічного розвитку територіальних утворень, проте останнім часом в управлінській науці та практиці їм відводиться дедалі більша роль. Саме тому в сучасних умовах виникає необхідність визначення концептуальних засад та пріоритетних напрямів удосконалення механізму забезпечення якості життя населення на рівні територіальних утворень з урахуванням особливостей їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосуються різних аспектів якості життя населення, є об'єктом пильної уваги науковців та практиків протягом тривалого часу. Серед досліджень вітчизняних учених необхідно виділити праці Гаврилової Т.В., Гукалової І.В., Лібанової Е.М., Черенько Л.М., Заяць В.С., Калачова І.В., Клименко Ю.А., Когатько Ю.Л., Никифорець В.Г., Постнікова В.С. [1–6] та ін. Сучасні українські дослідники якість життя населення визначають як комплексну характеристику розвитку особистості в конкретній державі, конкретному суспільстві, локалізованому в конкретному місці. Тобто якість життя має чітко визначену просторову домінанту, адже існує діалектичний зв'язок, за якого середовище формує особистість, котра є рухомою силою розвитку середовища, в якому проживає. Поняття якість життя становить структурну цілісність, тому може бути представлене як єдність цілого і його частин. Структуру цього поняття Гаврилова Т.В. запропонувала розглядати через сукупність таких складових, як: якість населення (демографічні характеристики, здоров'я, рівень освіти); якість середовища проживання (природно-екологічні умови, економічний розвиток території, розвинутість соціальної інфраструктури, рівень особистої безпеки); якість діяльності (трудова, відпочинку, побутової, духовно-культурної і суспільно-політичної) [3, с.112-118].

Гукалова І.В. у своїй дослідженні зазначає, що якість життя населення «фіксує» здатність конкретного географічного середовища (економічного, соціального, політичного, культурного) конвертувати поточні й історично

сформовані на певній території умови життя в характеристики власне населення через відповідний спосіб життя і досягнутий на основі цього життєвий рівень [4, с. 49].

Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених різним аспектам якості життя населення, досі тривають дискусії щодо змісту й наповненості цього терміна. Різне його тлумачення обумовлюють формування трьох підходів, а саме: об'єктивного (ґрунтується на системі показників, що характеризують об'єктивні умови життєдіяльності людей (рівень безробіття, забруднення навколишнього середовища та інше), суб'єктивного (відображає об'єктивні умови в суб'єктивних відчуттях особи, на яких позначаються його інтелект, життєвий досвід, емоційний стан та ін.) і комбінованого (поєднує два попередні).

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про глибоке занепокоєння науковців щодо негативного впливу воєнних дій на якість життя населення. У публікації фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України зазначається, що основним завданням на перший етап відбудови має стати суттєве пришвидшення темпів розвитку за рахунок зміни парадигми останніх десятиліть та максимального використання внутрішньосупільного поштовху до змін. Упродовж найближчих років має відбутися не просто повернення за основними показниками рівня життя довоєнних значень, а суттєвий прогрес, принаймні за окремими складовими. Від нас залежатиме, наскільки можливо реалізувати власний потенціал та втілити свої прагнення для досягнення вищої якості життя [5, с.163].

Пріоритетним напрямом діяльності держави є розвиток територіальних утворень через вирішення їх основних проблем та формування здорової економічної ситуації. Розвиток економічної, екологічної, соціальної та політичної сфер життєдіяльності населення територіального утворення характеризується суперечливими відносинами. Подолати суперечності можна лише шляхом застосування комплексної системи стимулювання та

покращення якості життя. Тому в сучасних умовах виникає необхідність визначення концептуальних засад і пріоритетних напрямів удосконалення механізму забезпечення та покращення життєвого рівня населення територіального утворення, їх гармонізації з урахуванням характеру можливого взаємовпливу завдань. Саме відсутність цілісного розуміння суті, структури, спрямованості та великий обсяг теоретичного матеріалу з цієї проблематики не дають змоги сформувати такий механізм. Усе це й обумовлює необхідність уточнення змісту, цілей та складу для його ефективного використання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення структури механізму забезпечення якості життя населення територіальних утворень, що враховує цілісну структурно-функціональну систему зв'язків між його елементами та сприяє досягненню безпеки якості життя населення окремих таких територій.

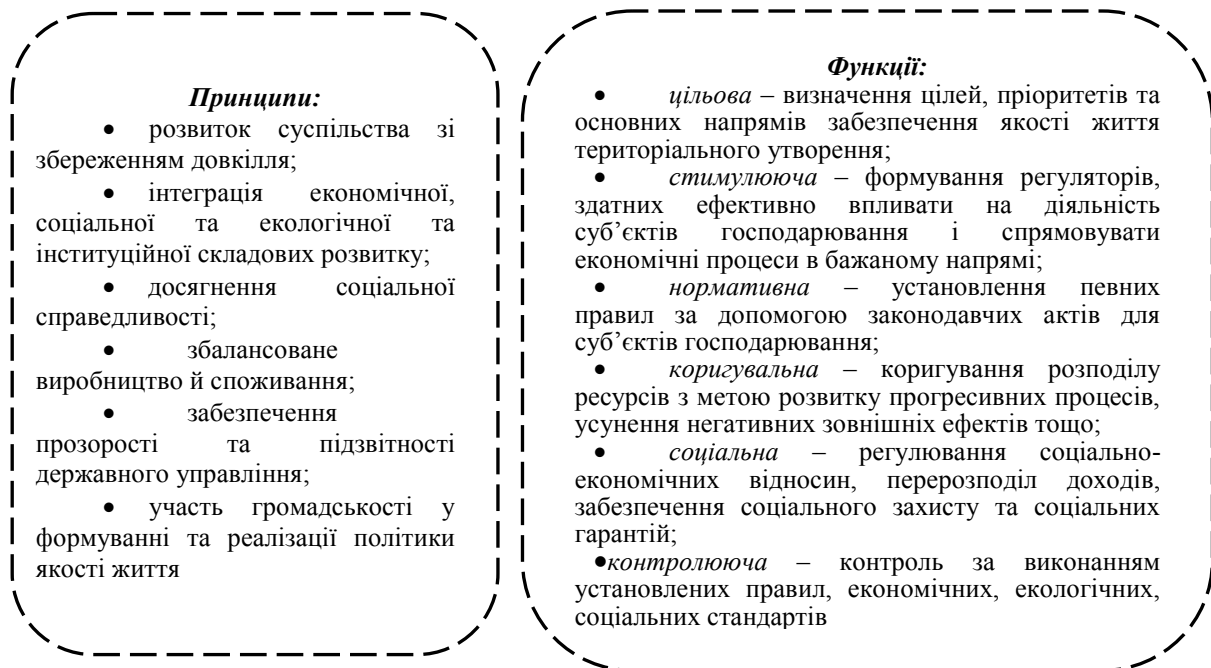
Виклад основного матеріалу дослідження. Механізм забезпечення й покращення якості життя населення територіального утворення – це сукупність принципів, функцій та інструментів, які спрямовані на регулювання потоків і сприяють відтворювальним процесам, збільшенню частки населення, які мають доступ до базової інфраструктури, дають змогу мінімізувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників з одночасним досягненням адекватного рівня безпеки. Вищеназваний механізм має відповідати певним вимогам: бути унікальним, містити характерні ознаки, зважаючи на сучасні тенденції та особливості процесів, у місцях проживання, забезпечувати умови відтворення, перерозподілу ресурсів, їх раціонального використання, регулювання потоків, достатній доступ населення до базової інфраструктури з одночасним зменшенням навантаження на екосистеми. Правильно сформований механізм передбачає заходи, спрямовані на відтворення ресурсів, регулювання потоків та соціально-економічний розвиток. Саме такий підхід характеризує дієву систему забезпечення якості життя населення територіального утворення.

Відповідно, механізм якості життя – це цілісна структурно-функціональна система зв'язків між його елементами, що становить взаємопов'язану сукупність принципів, функцій, важелів та інструментів функціонування, які сприяють реалізації цілей щодо забезпечення різноманітних потреб населення, суб'єктів господарювання, державних і недержавних структур за умови збалансованого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових, а система моніторингу дає змогу оцінити й мінімізувати в майбутньому негативний вплив зовнішніх і внутрішніх чинників з одночасним досягненням безпеки та якості життя населення територіального утворення (рис. 1.).

Специфіка територіального утворення визначає можливість використання в процесі забезпечення якості життя в кожному конкретному випадку набору інструментів, важелів і стимулів, що запропоновані на державному рівні, але відповідальність за формування та їхнє ефективне використання покладається на регіональні органи влади й місцеве самоврядування. Формуючи механізм якості життя, слід максимально враховувати, які фактори визначають особливості розвитку окремого територіального утворення [7]. Більшість дослідників зазначає, що механізм забезпечення якості життя населення включає державні програми соціальної підтримки, розвиток ринку праці та створення гідних її умов, а також поглиблення державно-приватного партнерства для задоволення суспільних та економічних потреб.

Ці заходи вимагають значного фінансування й впровадження нормативно-правової бази, але приводять до довгострокового підвищення рівня життя населення через покращення сфери охорони здоров'я, освіти, житлового забезпечення та загального добробут [1–4].

З огляду на зазначене пропонуємо окреслити комплекс окремих механізмів, упровадження яких сприятиме підвищенню якості життя населення територіального утворення, а саме: інституційно-правовий, економічний, екологічний, соціальний та інфраструктурний механізм.



Механізм забезпечення якості життя населення



Рис. 1. Механізм забезпечення якості життя населення територіального утворення

Джерело: сформовано на основі [7,8,9].

Інституційно-правовий механізм гарантує верховенство права, захист прав громадян і прозорість управління. Відіграє ключову роль у забезпеченні якості життя населення в Україні, оскільки саме через нього здійснюється управління ресурсами, координація політик, надання публічних послуг і залучення громадян до ухвалення рішень. Доцільно окреслити основні фактори, що впливають на ситуацію в Україні. Зокрема, вплив органів державної влади та місцевого самоврядування: [8, 9] децентралізація значно посилила роль місцевих рад, які отримали фінансову самостійність і право розпоряджатися бюджетами, що дозволяє більш оперативно реагувати на потреби мешканців; влада на місцях формує стратегії розвитку, які безпосередньо впливають на рівень соціальних послуг, інфраструктуру, безпеку тощо. Наприклад, створення центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів) у громадах спростило доступ до важливих сервісів і покращило якість обслуговування населення; партисипативне управління – залучення громади до формування політики регіону; антикризове управління – готовність до надзвичайних ситуацій, стратегія реагування. Варто акцентувати на ролі нормативно-правової бази, що полягає в ухваленні законів, які регулюють охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, формують рамки для дій інших гравців. Недосконалість законодавства або надмірна зарегульованість можуть ускладнювати впровадження ефективних програм на місцях. Важлива й участь громадянського суспільства, що передбачає залучення громадян до громадських слухань, електронних петицій, бюджетного процесу, що посилює прозорість управління, сприяє довірі до влади та формує більш адресні рішення, орієнтовані на реальні потреби населення. Координація між рівнями влади передбачає ефективну взаємодію між центральною владою та місцевими органами, що є важливою умовою для реалізації реформ, тоді як слабка координація призводить до дублювання функцій, втрати коштів або неефективного планування. Інституційна спроможність включає кадровий потенціал. Наявність спеціалістів покращує якість управління на всіх рівнях тощо.

Інституційно-правовий механізм в Україні є фундаментом для забезпечення якості життя, оскільки саме через нього реалізуються інші механізми (економічний, соціальний, екологічний). Його вплив зростає в умовах децентралізації, однак для більшої ефективності потрібно підвищити інституційну спроможність громад, забезпечити ефективну вертикаль управління, активно залучати громадян до ухвалення рішень, удосконалити законодавчу базу.

Економічний механізм є таким, що впливає на показники матеріального добробуту населення та фінансову стабільність як на рівні країни, так і певних територіальних утворень. До них можна віднести: рівень зайнятості та оплати праці (створення робочих місць, боротьба з безробіттям, забезпечення гідної зарплати); доступність і розвиток підприємництва (підтримка малого та середнього бізнесу, програми фінансування стартапів); інвестиційна привабливість територій (залучення інвестицій у виробництво, інфраструктуру, сферу послуг); податкова політика та бюджетне фінансування соціальних програм (ефективний розподіл бюджетних коштів на потреби громади). Економічний механізм – один із ключових елементів, що визначає реальні можливості територіальних утворень забезпечувати якість життя населення. Відповідний вплив можна прослідкувати за такими напрямками, як: формування місцевих бюджетів (наповнення бюджету безпосередньо впливає на можливості громади фінансувати охорону здоров'я, освіту, соціальні програми, благоустрій); залучення інвестицій (прямі іноземні інвестиції, гранти від міжнародних донорів переважно використовуються для розвитку інфраструктури, а створення індустріальних парків та бізнес-інкубаторів стимулює зайнятість і розвиток територій); активізація підприємництва (підтримка місцевого бізнесу (через податкові пільги, програми розвитку, кредитування) сприяє зростанню зайнятості, підвищенню доходів населення і наповненню бюджету та є основою розвитку місцевої економіки); розвиток інфраструктури (інвестиції в дороги, водопостачання, енергетику безпосередньо впливають на комфорт та безпеку проживання); боротьба з

нерівністю (економічний механізм впливає на рівень соціальної справедливості через субсидії, підтримку малозабезпечених, адресні програми [10]. Отже, економічний механізм є фінансовою і ресурсною базою, на якій тримається загалом система забезпечення якості життя населення країни.

Екологічний механізм є важливим складовим системи забезпечення якості життя населення, оскільки він визначає умови проживання, здоров'я людей, доступність інфраструктури та природних ресурсів. В Україні, де значна частина територій страждає від екологічних проблем і нераціонального просторового планування, цей механізм набуває особливої актуальності. Простежити його вплив на якість життя можливо через взаємозв'язок стану довкілля та здоров'я населення, зокрема, забруднення повітря, ґрунтів, води, несанкціоновані сміттєзвалища негативно впливають на загальний стан здоров'я населення, особливо в промислових регіонах; ефективність управління відходами (наявність ефективної системи збору та сортування сміття й сучасної інфраструктури з переробки та утилізації відходів є ключовим показником екологічної безпеки, що безпосередньо впливає на якість життя певних територій). Екологічний механізм – це основа формування безпечного, комфортного та сталого життєвого середовища.

Соціальний механізм створює умови для гарантування соціального захисту, доступу до базових послуг та комфортного життя та є центральним елементом у забезпеченні якості життя, оскільки безпосередньо впливає на задоволення базових і духовних потреб населення, а саме охорону здоров'я, освіти, соціальний захист, культурний розвиток тощо. В умовах України його значення особливо зростає через соціально-економічні виклики, війну та реформування суспільних інститутів [6].

Інфраструктурний механізм є основою для комфортного життя та розвитку територій, впливає на якість життя населення окремих територіальних утворень через урбаністичне й територіальне планування. Необхідно зазначити, що правильно розроблений генеральний план громади визначає розміщення об'єктів інфраструктури, зелених зон, промислових

об'єктів, житла. Без чіткого планування території різних типів стикаються з хаотичною забудовою, транспортними заторами, відсутністю зелених зон тощо. Тобто цей механізм впливає на доступність до об'єктів та визначає рівень комфортності й безпеки середовища проживання населення. Наприклад, створення громадських просторів, а саме розвиток парків, скверів, зон відпочинку, велоінфраструктури, сприяє фізичному та психологічному благополуччю. У громадах, де реалізуються такі ініціативи, фіксується вищий рівень задоволення середовищем проживання їх мешканців [10].

Функціонування механізму забезпечення якості життя населення територіальних утворень орієнтоване на всебічний розвиток населення через розквіт територій різних типів, що забезпечує зростання їх конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, активізацію підприємницької діяльності, зокрема екологоорієнтованої, формування належної інфраструктури та добробуту населення. Водночас ефективний механізм дає змогу розкрити потенціал кожної людини, що, у свою чергу, сприятиме формуванню соціо-еколого-економічного середовища життєдіяльності людини. У сучасних умовах кінцевою метою функціонування такого механізму є, по-перше, раціональне поєднання економічного зростання та піднесення якості життя населення певних територіальних утворень; по-друге, стійкість соціо-еколого-економічного розвитку території.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, якість життя є багатовимірним показником, що вимагає комплексного підходу до управління. Ефективна реалізація механізму забезпечення якості життя можлива за умови децентралізації, прозорості управління та активної участі громадян. Подальші дослідження та впровадження передових практик сприятимуть сталому розвитку територіальних утворень. Механізми тісно взаємопов'язані: без економічного підґрунтя неможлива якісна медицина, без інституційної відповідальності – ефективне планування, без соціального компоненту – задоволення базових потреб. Визначені складові механізму забезпечення якості життя населення територіальних утворень

взаємопов'язані і впливають на якість життя населення територіальних утворень. Ефективність їх функціонування визначає рівень добробуту, соціальної стабільності та економічного розвитку. Наприклад, розвинена інфраструктура сприяє економічному зростанню, а ефективне правове регулювання покращує інвестиційний клімат. Комплексне управління всіма цими складовими дозволяє забезпечити високу якість життя для населення територіальних утворень. Наявність природних ресурсів сприяє розвитку сільського господарства, промисловості, інфраструктури та створенню робочих місць, забезпечує економічне зростання, а їх нерівномірний розподіл або виснаження можуть призвести до економічного занепаду й соціальних проблем.

Успішне забезпечення високої якості життя залежить від збалансованого розвитку всіх механізмів: інституційно-правового, економічного, соціального, екологічного та інфраструктурного. Якість життя населення є ключовим показником соціально-економічного розвитку територіальних утворень. Вона відображає рівень задоволення матеріальних, соціальних, культурних та екологічних потреб громадян. Забезпечення високої якості життя вимагає ефективної взаємодії різних механізмів управління та розвитку.

Література

1. Регіональний людський розвиток: стат. бюл. / відп. за випуск І. В. Калачова. Київ : Держстат України, 2012. 45 с.

2. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С. та інш.; Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України. Київ, 2023. URL: https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf

3. Гаврилова Т. В. Территориальная дифференциация качества жизни населения Ставропольского края. *Региональные проблемы преобразования экономики*. 2012. № 4. С. 112-118.

4. Гукалова І. В. Статус категорії «якість життя населення» в географії і сучасна її динаміка у регіонах України. *Український географічний журнал*. 2013. № 4, С. 48-55. URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2013_4_48-55.pdf

5. Постніков В. С. Якість життя населення як індикатор ефективності державного регулювання якості життя. *Економіка та держава*. 2010. № 11. С. 71-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2010_11_22.

6. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика / під ред. Никифоренка В. Г. Одеса : МОНМС України, 2012. 316 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055128.pdf>

7. Ільченко В. В. Удосконалення механізму сталого розвитку регіону: автореф. дис. к.е.н: 08.00.05. Київ. 2018. 24 с.

8. Кравченко М. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні. *Демократичне врядування*. 2014. № 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_8

9. Соціальні ресурси децентралізації управління: механізми мобілізації та ефективного використання / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк, В. П. Вишневський та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 480 с. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/Monografiya_Cotsialni-resursi-detsentralizatsiyi-upravlinnya.pdf

10. Сахно Т. А. Економічні основи життєдіяльності територіальних громад у регіональному розвитку: механізми формування та функціонування: монографія. Черкаси. 2023. 250 с. URL: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/4521/1/%D0%A1%D0%B0%D1%85%D0%BD%D0%BE_%D0%A2.%D0%90._%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf

References

1. Kalachev, I.V. (2012), *Rehional'nyj liuds'kyj rozvytok* [Regional human development: stat. bulletin], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
2. Cherenko, L.M. Polyakova, S.V. and Shishkin, V.S. (2023), *Yakist' zhyttia naselennia Ukrainy ta pershi naslidky vijny* [Quality of life of the population of Ukraine and the first consequences of the war], M.V. Ptukha Institute of Demographic and Social Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine, available at: https://idss.org.ua/arhiv/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf (Accessed 25 Oct 2025).
3. Gavrilova, T.V. (2012), “Territorial differentiation of the quality of life of the population of Stavropol Krai”, *Regional Problems of Economic Transformation*, vol. 4, pp. 112-118.
4. Hukalova, I.V. (2013), “The status of the category “quality of life of the population” in geography and its modern dynamics in the regions of Ukraine”, *Ukrainian Geographical Journal*, vol. 4, pp. 48-55, available at: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2013_4_48-55.pdf (Accessed 25 Oct 2025).
5. Postnikov, V.S. (2010), “Quality of life of the population as an indicator of the effectiveness of state regulation”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 11, pp. 71-74, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2010_11_22 (Accessed 25 Oct 2025).
6. Nykyforenko, V.H. (Ed.). (2012), *Yakist' zhyttia naselennia rehionu: analiz, prohnozuvannia, sotsialna polityka* [Quality of life of the regional population: Analysis, forecasting, social policy], Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Odesa, Ukraine, available at: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055128.pdf> (Accessed 25 Oct 2025).
7. Ilchenko, V.V. (2018), “Improvement of the mechanism of sustainable regional development”, Ph.D. Thesis, specialty Economy, Kyiv, Ukraine.

8. Kravchenko, M. (2014), "Mechanisms of decentralization of social services in Ukraine", Democratic Governance, vol. 14, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_8 (Accessed 25 Oct 2025).

9. Novikova, O.F. Amosha, O.I. Antonyuk, V.P. Vyshnevskiy, V.P. and al. (2018), Sotsialni resursy detsentralizatsii upravlinnia: mekhanizmy mobilizatsii ta efektyvnoho vykorystannia [Social resources of management decentralization: Mechanisms of mobilization and effective use], NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics, Kyiv, Ukraine, available at: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/Monografiya_Cotsialni-resursi-detsentralizatsiyi-upravlinnya.pdf (Accessed 25 Oct 2025).

10. Sakhno, T.A. (2023), Ekonomichni osnovy zhyttiediialnosti terytorialnykh hromad rehionalnomu rozvytku: mekhanizmy formuvannia ta funktsionuvannia [Economic foundations of territorial communities' livelihoods in regional development: Mechanisms of formation and functioning] Cherkasy, available at: https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/4521/1/%D0%A1%D0%B0%D1%85%D0%BD%D0%BE_%D0%A2.%D0%90._%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf (Accessed 25 Oct 2025).

Стаття надійшла до редакції 03.11.2025 р.